

פרוטוקול מס' ד/9

מישיבת וועדת החינוך והתרבות שהתקיימה

ביום ג', 25.11.58

בשעה 11,00

נכח:

חברי הוועדה:
 ש. פרסיץ - היו"ר
 ד. הקסין
 פ. זוארץ
 ש. כפריח
 ד. צברי
 י. סמילנסקי
 י. קלבנוב

מוזמנים:
 פרופ' אהרון קציר
 מר שריר - משנה למנהל משרד החינוך
 והתרבות
 מר הנגבי - משרד המשפטים

סדר - היום:
 חוק המרכז הישראלי לקידום תרבות
 האדם תשי"ח-1958, ובית הועד (אקדמיה)
 למדעים.

היו"ר ש. פרסיץ:
 אני חפצה לפתוח את הישיבה. על סדר
 היום - חוק המרכז הישראלי לקידום
 תרבות האדם, אשר הועבר אלינו מהכנסת לעיבוד.

אני חפצה להביא בפניכם את התמצית של
 ד"ר רוזן אשר צריך היה להיות אתנו אבל חייב היה ללכת לישיבה חשובה
 מאד של הסוכנות. אני מצטערת כי הוא איננו אתנו כאן, אבל מר הנגבי
 ייצג את שר המשפטים בישיבה זו.

אני שמחה מאד לברך את פרופ' קציר אשר
 בא כדי להסביר וללבן לנו את מה שלא יכולנו להבין בחוק, והבענו את
 חסימתו בכנסת על כך. הוא גם יספר לנו על בית-הועד למדע אשר צריך
 לשכון במרכז הזה, אם כי אינו נזכר, ואשר עליו החוק אותו אנו צריכים
 לעבד עכשו.

פרופ' קציר:
 אני מבקש את פרופ' קציר, לספר באופן
 בלתי פורמלי, מה כוונת המרכז הישראלי לקידום תרבות האדם, ומה
 הכוונה של בית-ועד למדע, ומה ההבדל בין שניהם.

כבוד היושבת-ראש, גבירותי ורבותי.
 ברצוני לומר דברים כלליים, ואשמח
 לענות גם על שאלות יותר ארגוניות שתתעוררנה עקב דברי.

אתחיל בתאור המטרות והכוונות של אותו
 בית-ועד למדע, עליו החליטה הממשלה לפני שבועיים.

פרופ' קציר: ביסודה של המחשבה על אקומיה, הוא הרעיון ליצור בארץ מרכז קשר לאנשי מדע יהודים ולא יהודים בעולם, שמתעניין קצת בסוציולוגיה המודרנית של העם היהודי, יודע כי העם היהודי עבר תהליך מהיר מאד של אקדמיזציה. העובדה שהעם היהודי מהווה 15% ממקבלי פרס-נובל בעולם איננה דבר מקרי ואיננו תולדה של ה"גניזם היהודי" המפורסם כל כך, אלא תולדה של המצאות אותם עשרות מרובות של יהודים במקצועות הרוח. אין זה מעניינו מהם התאריכים ההיסטוריים שעמדו מאחרי זה, אבל החשוב הוא כי בארצות הגדולות, אחוז גדול באופן דיס-פרופורציונלי לגבי יתר העמים עוסק במקצועות החופשיים. אפילו בברית-המועצות יכולתי לחשב 60% מכלל המפרנסים היהודים, ואם כי קיים ויכוח על אחוז זה, על כל פנים לא פחות מ-50%, עוסקים במקצועות חופשיים. זהו אחוז בלתי רגיל, וזה אומר רופאים; מהנדסים, בקטריולוגים, חוקרים.

הוא הדין בארצות-הברית. שם מעריכים כי נ-20% מכלל העובדים הם בעלי מקצועות אקדמאיים. בין היהודים המפרנסים האחוז לא כל כך ברור; אבל שוב כנראה האחוז הוא בין 50%-ל-60%. לפי ההערכה של לשצ'ינסקי, בין מקבלי השכלה אקדמאית בדרך הצעיר באמריקה, 90% הם יהודים.

ההשכלה האקדמאית הפכה לחלק אינטגרלי של חיי היהודים. כתוצאה מכך יש מאות אלפי חוקרים יהודיים. ברוסיה בלבד ישנם 24 אלף חוקרים יהודיים. העוסקים במקצועות חופשיים מספרם שם מגיע לחצי מיליון. ברוסיה הגדולה, בחלק הרוסי ממש, עוסקים במדע 180 אלף במספר כולל, מתוך זה 24 אלף יהודים. בחלקים שלמים של ארצות-הברית, במקצועות מסויימים שהם מקצועות יהודיים מובהקים, כמו כל המקצועות המלווים את המדיצינה, כימיה, ביאלוגיה, וכו', - 50% מכלל העוסקים בזה הם יהודים. המספר העצום הזה בפוטנציאל איננו פנטסטי, אך מי שחושב בקנה-מידה מטריאלי יודע כי גלום ידע בעל ערך כלכלי שלא יימדד באלפי מיליונים. זהו כוח אנושי שיכול לבנות אימפריות. זהו כח אנושי אשר בידע שלו יש כדי להקים תעשיית ענק, להעמיד את החקלאות על בינו הגבוה ביותר.

י. סמילנסקי: או לפוצץ את הכל.

פרופ' קציר: גם לפוצץ. מכל מקום ידע אנושי גדול מאד גלום פה.

מתוך מאות אלפי החוקרים יש בלי ספק רבבות שמוכנים לעזור, לסייע, להדריך, לעשות למעננו מחקר, ולבוא הנה ולמסור את ידיעותיהם. כדי להעריך על איזה רקע העבין, אומר כי בארץ עובדים כ-1500-2000 חוקרים, באופן ליברלי לגמרי, כולל את מכלול המקצועות, הטבע, הרוח, המקצועות ההומניים והטכנולוגיים.

ניסיתי לעשות חשבון מפורט לפני שנתיים שלש, רק על מדעי הטבע ומקצועות טכניים רפואיים, ומצאתי אז 1006 איש. אם נכלול את הכל, ונקח את המקסימום האפשרי אליו אפשר להגיע, וזהו 2000, ברור שהפוטנציאל של העם היהודי לגבי ה"יש" שלנו בארץ, הוא לאין ערוך גדול.

יתכן, שחברי הועדה הזו חושבים מחשבה שהיתה מקובלת מאד בתנועה הציונית, שיהודי אשר נעשה אקדמאי נתפקר גם מבחינה לאומית, ולא רק מבחינה דתית. במשך שנים רבות האמנו שההמון הגדול של היהודים הפשוטים הם אתנו, ואילו הפרופיסורים והדוקטורים אינם שלנו. זה איננו נכון כיום.

פרופ' קציר:

המון הגדול של האקדמאים שמהווה היום 50% של העם היהודי, בחלקו הגדול הוא אתנו. כאשר אתה חושב על כל ההמון הגדול הזה, היקר והטוב, שאין בארץ מרכז קשר עבורם, אתה מרגיש שהדבר לא יתכן. לפיכך החליטה הממשלה שבית-ועד לחכמים יהיה הנציג הרשמי של המדע הישראלי בפורום המדע הבינלאומי.

הייתי בג'נבה ופגשתי שם בחור יהודי אשר גמר מדיצינה ועושה את הדוקטורט. שאלתי, על מה אתה כותב את עבודת הדוקטורט, ענה לי, על מחלות התולעים בסין. שאלתי מדוע על מקצוע זה דוקא, ענה כי הפרופיסור שלו הינו מומחה לזה והדריכו לכוון זה. אמרתי לו, לו היו אומרים לך לחקור את מחלות התולעים במדינת-ישראל, האם היית חוקר? ענה לי, בהחלט. שאלתי מדוע אינך עושה זאת? תשובתו הייתה כי איש איננו מתעניין בזה, איש איננו שולח חומר ואיננו עומד בקשר. חשבתי אז לעצמי כי עשרות אנשים יכלו לבצע בשבילנו עבודות מחקר עצומות. אין בכוונתנו לסחוט שום סודות צבאיים או אחרים, אין אנו מעוניינים אף בזה, אלא ביצירת קשר אנושי.

בנקודה זו אני רוצה לומר עוד זאת. רוב השגרירויות שלנו בעולם טוענות שאין הן יודעות איך להדק קשרים בשבילנו עם המדענים בארצותיהם. בית-ועד זה נועד להדוק קשרים עם המדענים.

התפקיד השני של האקדמיה מתבקש מהתפקיד הראשון. ברצוני להעיר הערה טכנית חשובה לגופו של ענין. יכול לשאול השואל מדוע לא נעשה דבר כזה באוניברסיטה? וכי מה מחייב מוסד נפרד? הרי אותו מוסד אף הוא יהיה מורכב מאצטי האוניברסיטה. כאן קיים נימוק טכני חשוב. מותר לו לחוקר בעולם להיות חבר חוץ בכל אקדמיה. אסור לו להיות עובד של עוד אוניברסיטה אחת. זה דבר מקובל מאד בעולם. זה כבוד להיות חבר חוץ של אקדמיה. לפיכך אם תהיה לנו אקדמיה אשר תקנה חברות כבוד לכמה מאות יהודים בעולם, ניחא. אבל אינך יכול לעשות אותם לעובדי האוניברסיטה.

אני, איפוא, חוזר ואומר, אין בהקמת האקדמיה הזו שום כוונה לגנוב מסישהו סודות, אלא לרכז את מיטב האינטלקט היהודי והלא-יהודי סביב מדינת-ישראל.

כדי שנדע מה להביא לעולם, אנחנו צריכים ראשית כל להכיר את עצמנו ואת דורנו, ומתברר שאיננו יודעים את עצמנו. אין כרגע גוף הוגה חושב ומתכנן בעל ערך אקדמאי אשר משתתף באופן פעיל בפיתוח הארץ. ישנה מועצה מדעית שזהו גוף נחמד ועשה כמה דברים, אבל גוף חלש ולא בעל אותו משקל של גוף בעל יכולת בינלאומית. המועצה המדעית בקשה מאד להצטרף, והממשלה החליטה כי הזרוע המבצעת של האקדמיה בענייני פיתוח, תהיה המועצה המדעית. האקדמיה תהיה הגיבוי של מיטב החוקרים והוגי הדעות במרכז הקשר הבינלאומי, והמועצה המדעית תשמש צנור קשר בין האקדמיה ובעיות הארץ.

כדי להביא לחוקרים בעולם את בעיותינו וצרכינו, כדי לדעת מהם מסוגלים לעשות עבורנו, צריכה להתקיים השתקפות מספקת של בעיותינו וצרכינו. משום כך האספקט השני של האקדמיה הוא אספקט הפיתוח.

רבים כאשר שומעים את המילה "אקדמיה" חושבים על האינסטיטוט בפריס, ששם האנשים מתישבים בשנותיהם האחרונות, כדי "למות בכבוד". ואילו האקדמיה שאנחנו מדברים עליה היא לגמרי מושג אחר, והיא במקצת דומה לכמה

פרופ' קציר: אקדמיות אחרות. מבחינה מפויימת היא דומה לאקדמיה הסובייטית, המורכבת והמרכזת של המדע. גוף זה הוא כה מיוחד במינו אשר בו אף מקום לחופש האינטלקטואלי. ברוסיה, במידה שיש היום ברוסיה קצת חופש, אזי היא במסגרת האקדמיה. אם רוסיה הצליחה, אחרי דיכוי מסוים, לקדם את המדע שלה למשהו היום, זה רק הודות לאקדמיה, ולא רק בשאלת הספוטניקים אלא בשאלת התעשייה כולה ועוד שטחים חיוניים.

ישנה אקדמיה אחת שיכולה לשמש מודל בשבילנו וזהו ה"רויאל סוסייטי" הבריטי. זהו גוף חי אשר עוסק באותו מדע שאינטליטוס בודד איננו עוסק בו. כאשר הופיעה תורת היהסיות הכללית של פרופ' איינשטיין, היה ויכוח - אמת או לא אמת. והיה צורך להוכיח באופן מדעי את אמיתות התורה. האקדמיה הזו שלחה משלחת למרכז אפריקה בראשותו של אדינגטון, לבחון את הנפילה של קרני אור הבא מהכוכבים כשהם עוברים על יד השמש בטרם ליקוי חמה מלא. אז הוכח שתורת היהסיות נכונה. שום איש פרטי לא יכול היה לשגר משלחת כזו. את זה עשתה האקדמיה של ה"רויאל סוסייטי", והודות למשלחת הזו נתקבלה התורה החדשה הזו בעולם. זוהי דוגמא כיצד אקדמיה מקדמת מדע כללי, שהוא מתוך לאינטרסים הכלליים, בעל ערך לכלל.

האקדמיה שלנו מבחינה מפויימת יכולה ללמוד מה"רויאל סוסייטי". כאשר טפלנו במחשבות סביב האקדמיה, הלכתי למי שהיה במשך שנים רבות היו"ר של האקדמיה "רויאל סוסייטי", מר רוזנברג, ידיד גדול של מדינת-ישראל, ושאלתיו בלשון זו. אקדמיה זה דבר טוב, ולנו זה בחוץ, אבל האם יש בכוונתנו לקיים זאת או לא? יכול להיות שהענין עדיין איננו בשל, ולא יבשר עדיין הדור. מר רוזנברג שהיה פעמיים בארץ, ומכיר את רוב החוקרים בארץ, העיד בפני עדות שחוקרי ישראל בשלים ומוכנים להקים אקדמיה בארץ. לאור הדבר הזה קבלה הממשלה את החלטתה, ולפיכך תפקידי האקדמיה הם שלשה: מרכז קשר לחוקרי העולם והעם היהודי. מרכז לתכנון פיתוח באמצעים אקדמאיים, גוף להקמת הסטנדרטים הרבים, וסיכום הישגי המדע בתוך הארץ עצמה. על זאת מסכה הממשלה את ידה והטילה על ראש הממשלה ושר החינוך לארגן את הכנת החוק הראשון, שיארגן את תקנון האקדמיה.

האקדמיה היא גוף, יסוד של דבר לאומי עם חסות ממשלתית בלי שום התערבות ממשלתית. זהו גוף אשר חבריו מתמנים על ידי החברים הקיימים, זהו גוף שיש לו הזכות לבקורת וחוות דעת חופשית, אם כי ברוב ארצות התרבות האקדמיות הרציניות נתמכות על ידי הממשלה, הן אינן נשלטות על ידה. גם באותה ישיבת ממשלה הסכימו כל חברי הממשלה, ללא יוצא מהכלל, שהאקדמיה היא לגמרי פרטונלית מבחינת החברות, וחופשית לחלוטין בגישתה והשקפתה. כל מי שעוקב אחרי מה שנעשה בעולמנו, יודע כי היום אי אפשר להסתפק באקדמיות מסוג זה בלבד, ואומר כמה מושגים כלליים הקשורים בענין הזה.

אנחנו חיים בעולם שבו המדע פסק להיות הישג אינטלקטואלי טהור בעל אספקטים טכניים, אלא הפך גורם סוציולוגי ממדרגה ראשונה. חלק הגון מהכלכלנים מדבר על המהפכה התעשייתית השנייה אשר בה אנחנו חיים. הראשונה הייתה מהפכת המכונה, והשנייה היא מהפכת המדע, המהפכה הכלכלית סוציאלית. לא רק התעשייה איננה נבנית על המצויא הגאוני, אלא על תוצאות המחקר המעבדתי, אלא שאנחנו חיים בעולם שהמסק מושתת על המדע. כתוצאה מזה המדע הפך להיות בעיה סוציאלית ממדרגה ראשונה, ועליתו של המדע הביאה את העולם לכלל דילמה טרגית

פרופ' קציר:

שאינן לנו לעת-עתה פתרון אינטרנציונלי עבודה, והיא - הפיכתו של המדע לכוח הוא המעמד הפרודוקטיבי, והוא מבחינה מסוימת צריך היה להביא אתו ערכים מוסריים לבעיות סוציאליות. את זה הוא לא עשה. איש המדע המודרני מספיק להיות טכנאי, ויותר גרוע מזה שבמאה ה-19. בגלל הפיצול והפילוג, בגלל ההסתגרות ביד אמות קטנטנים של המקצוע, איש המדע לא זז בלבד שאיננו מעוניין בבעיות בהן איננו עוסק, אלא גם איננו מעוניין כמה שנעשה. בנורו איש המדע הפך להיות צר אופקים ואומלל מבחינה זו הרבה יותר מקודמיו. הוא איננו יורשו של גליליי. הוא למד מניוטון, אבל איננו ניוטון. ככל שהמדע מתקדם, האיש נעשה יותר ויותר סוגבל. הוא בעל פחות תביעות מוסריות אנושיות. הרוב המכריע של אנשי המדע מעוניינים במשכורת, עבודה שקטה ודוח לא. כשהוא נלחם על משכורת הוא מוכן לדבר על זה שהוא אינטלקטואל, אבל באופן רגיל הוא חושב את עצמו לטכנאי.

לאלה שאינם מבינים את המדע, ומנצלים את פוטנציאל המדע בלי לדעת מהם מנצלים, יש דילמה שהנושא הסוציאלי של הכוחות, והמנהיג של הכוחות האלה הם שתי שכבות אחרות. בתולדות החברה אנו למדים לדעת מאלה שעלו שכל אחד מהם הביא בשורה חדשה. אלה שהרסו את המשטר הפיאודלי דרשו חופש; שוין, אחזה. הסוציאליזם דרש צדק סוציאלי וכלכלי. פה צומחת חבית חדשה בנויה על יסודות חדשים בלי שום תביעה בכלל. ואני רוצה שיהיה ברור כי הבעיה היא חמורה מאחר והיא מביאה דמורליזציה אשר בראש ובראשונה משתקפת בהמונים של בעלי השכלה אקדמאית. דמורליזציה זו היא מרחיקת לכת מאד. אנחנו נמצאים לא רק בתקופה של מפנה סוציאלי, אלא המדע עצמו הוא משתדל ורוחני חמור מאד. אני חושש מהמליצה ששמה - מסבר סוציאלי ורוחני - כי אינני מכיר דור בתולדות הספרות שלא הכריז כי הוא נמצא במסבר. אפשר להגדיר זאת בכך כי מזמן גליליי, מן, עד פלק ואיינשטיין קיים עולם רוחני אחיד שאמר משהו ברוח ומוגדר לאנשים, שעליו מושתת המטריאליזם הפרימיטיבי של המאה ה-19. זה נהרס בראשית המאה, וההלם של ההרס הזה מורגש. אשיות הבטחון נתערערו מבחינה אינטלקטואלית, ואתה עומד בפני התופעה החמורה של אבדן הבטחון אלל ההמון הגדול של האנשים בגלל הפחד מכוחות דמוניים של המדע. האיש המודרני פוחד מעולם המדע יותר מהאנשים הפרימיטיביים, מאחר וברור לו יותר וידוע לו יותר מדע מהו, ואשר בגלל חסר הפיכתו למשהו אחיד וכהיר הוא מטיל אימה וצל על כל חיי התרבות של דמנו.

מצד שני, התערערו האשיות של העולם במאות הקודמות. גם בעל האינטלקט אנד את אמונתו בבטחון, ואתה חי בעולם מעורער מהמון בעיות. התערערו האמונה הרבה יותר בולטת בעם היהודי מאשר בעמים אחרים, וזה דווקא בגלל העובדה שאחוז בעלי השכלה האקדמאית בעם היהודי הוא כל כך גדול. לפיכך מספר אובדי הדרך, מספר אלה אשר נסוגו לסחרי חדרים, לחדר החוקר שלהם, ואינם מעיזים להביט החוצה, אל העולם שאינם יודעים כיצד להביט עליו, גדול יותר בעם היהודי. לפיכך צפיה לפתרונם גדולה יותר בעם היהודי מאשר בעמים אחרים, והתקנה הגדולה היא שהתשובות בעלות אדפי אנושי תכאנה ממדינת-ישראל, ולא משום שאנחנו החכמים ביותר ויודעים את כל התורה כולה, אלא משום שמרגישים, הנה כאן יש נסיון חדש שיש בו מציגה נפלאה של שלשה אלמנטים. מצד אחד - נסיון לבנות מדינה על אשיות היהדות, מדינה שמאחרי האלמנטים הרציונליים יש משהו עמוק, שרשי, שיונק משרשיה של תרבות עתיקה, חכמה מאד, שעמדה במבחן אלפי שנים. מצד שני - מדינה שהנושא שלה הוא העם האינטלקטואלי ביותר בעולם, נסיון חדש, ומדינה חדשה. לפיכך מצפים מאתנו לפתרונם, גם המוני ישראל וגם בוים. אין לשער עד כמה מצפים לכך בני עמים אחרים.

נפגשתי לפני חצי שנה בשוויץ עם כמה פסיכולוגים, גדולי יורשיהם של הפסיכולוגים הגדולים במרכז אירופה. ידוע כי שוויץ כי מרכז הפסיכולוגים הגדולים בעולם. ישבתי ודברתי עם אנשים אלה והם אמרו לי. אנחנו מצפים לגדולות ממדינת-ישראל. שאלתי - מדוע? ענו לי. בעולם המודרני ישנם שלשה מרכזים. מוסקבה, ניו-יורק וירושלים. והמדובר באנשים חכמים מאד, בעלי נסיון עצום.

פרופ' קציר: אנשים אשר מכירים את האדם. אלה אינם חוקרים המכירים רק את סודות האטום והם חינוכות שונים בכל העניינים האחרים, אלא האדם הוא יסוד מחקרם. שאלתם, על סמך מה אתם חושבים כי אנו המרכז? ואותה חבורה של פרופיסורים, בעלי שיעור קומה בינלאומית גדולה ענו בלשון זו. אנחנו יודעים שבפרים ובלונדון יש יותר תרבות מאשר בניו-יורק וירושלים יחד, אבל תקוות גדולות לאנושות, תרבויות חדשות אינן נוצרות בארכיבים העצומים של התרבות במערב אירופה אלא בנתי-יוצר של תרבות במרכזים אלה. מוסקבה יוצרת היום תרבות חדשה. ניו-יורק יוצרת היום תרבות שעדיין את בעלי התרבות באירופה מרגיזה ומעצבנת אמנם; אבל אם יש תקווה תרבותית להומניזם האמיתי לעמים הגדולים, זה יבוא מירושלים. ואין שום ספק שהעם היהודי מצפה לכך, ובפרט האינטלקטואלים, אלה שעליהם עובר, בכל חומרתו, המשבר הרוחני והמשבר הסוציאלי של המאה הזו, ואני סובר שיש נקודות אחיזה ויש דרכים, ומודים בכך אנשי מדע גדולים, שאותו הרס אשר חל במשבר הדור על ידי המדע ששלל את המטריאליזם הפרימיטיבי הגש, ימצא פתרון בהנהגה זו אשר מכילה בתוכה אלמנטים חינוכיים מאד.

גדול הפיסיקאים בימינו הוא נילס בור. נילס בור ישב אתנו פעמיים שלש בקשר לאותו ענין ואמר, הבעיות העמוקות של מוסרו החדש של האיש המודרני, אפשר לעסוק בהן תוך התעסקות בשורשים האחרותיים העמוקים של המדע והאינטואיציה האנושית. והוא הקים חבורה קטנה בירושלים אשר עובדת יחד אתו, ומתחילה לחפש דרכים חדשות. סביב האמונה שחפוש דרכים בימינו אפשרית אם אתה הולך די עמוק ליסודות האחרותיים, יש רצון להקים מוסד של מחפשי דרך, מוסד שהוא בניגוד לאקדמיה איננו רוצה לעסוק בשום דבר טכני ומוגדר. איננו רוצה לתת הדרכה לממשלה ואיננו רוצה להשפיע על אף אחד במישורין. אלה אנשי מדע שלא אבדו צלם אלהים, ומחפשים דרך לאדם, ולא נסיון לחפוש תקון נשמתו של האדם על ידי הדת, אלא יישבו הוגי דעות, פילוסופים, סופרים, ויחפשו הסתכלות חדשה במה שנעשה היום. זהו מוסד שיהיה קרוב לאקדמיה כדי להיות מושפע מהידע שלה, וזהו-מוסד שנקרא - מוסד לקידום תרבות האדם.

מוסדות מעניינים אלה מתחילים לקום בעולם. אנחנו בנידון זה איננו לגמרי חלוצים, על כל פנים איננו החלוצים הראשונים. באמריקה ישנן שתי אקדמיות לאומיות. האחת הוקמה על ידי לינקולן, בימי מלחמת הצפון והדרום והיא הוקמה בניו-יורק כדי לעזור ללינקולן במלחמתו עם הדרום. זוהי אקדמיה שנהפכה לאקדמיה לאומית לקר תפקידיה כתפקידי האקדמיה שלנו.

בבוסטון, לפני 70 שנה קמה אקדמיה אחרת, אשר עם כל האטמוספירה של ניו-אינגלנד, עם יותר מחשבה קמה גם היא כדי לעזור למדע. אבל בהדרגה, נוכחו האנשים בבוסטון ובמבינה, ומיטב הוגי דעות באמריקה אמרו שהבעיות הגדולות של האקדמיה המודרנית הן הבעיות של הפיכת הישגי המחקר לערכים אנושיים. הפיכת הדעת לחכמה. הבעיה היא חכמת חיים לאיש המודרני ולא הדעת. הדעת נחוצה אבל איננה מספיקה. לפיכך בב וסטון חלקים שלמים הופנו למרכז הזה שעליו אנחנו מדברים. באותה אקדמיה התנהל הויכוח המוסרי הנוקב בין אופנהיימר וטלר על פצצת המימן. נילס בור חבר באקדמיה זו, ומיטב הוגי הדעות של אמריקה וחלק מאירופה. האקדמיה הבוסטונית מתחילה לחפש דרכים.

תוך כדי טפול במרכז לקידום האדם שאנחנו דנים עליו כאן, פנינו לאנשי האקדמיה הבוסטונית וקבלנו מכתב נלהב מהיור של האקדמיה אשר בו הודיע לנו כי הוא תולה תקוות גדולות, שאנחנו כאן עם ערכי היהדות ועם האפשרויות של מדינה חדשה נוכל להקים מוסד שיילך יותר רחוק, ויוכל להעמיק יותר מאשר המוסד שלהם, כי יש לנו נתונים נוספים אשר להם חסרים. הוא וחבריו מוכנים בלב שלם לעבוד, לעזור ולהעביר את הידע שלהם לארץ.

היו"ר ש. פרסיץ:
עלי לומר כי בדבריו של פרופ' קציר
היה לא רק חזון ובשורה, אלא גם דברי
נחמה גדולים מאד. רבים מאתנו לא יכלו לחזות את הלך הדורות,
בארצות שונות, ואני אהיה לפה לכל הגערה בהביעי את תוקחן לפרופ'
קציר על הדברים האלה.

לעצם הענין, היינו חפצים לדעת האם
החוק הזה בצורתו הקצרה נותן ביטוי ובטחון שהדברים אשר פרופ'
קציר דבר עליהם, יתנהלו לפי פרינציפים אלה. על פי מה שידענו
יד עכשו, ולאחרי ההצאת, קשה להבין זאת הכתוב בתוקן שבטעמיים.

אני חושבת שהנסוח איננו מבטיח את
כל אותם הדברים שאנחנו רוצים להאמת, יחד עם זאת לא הייתי
חפצה שהחששות האלה יביאו אותנו לויכוחים אסטרטגיים ללא
תכלית, ועלינו לזכור ולדעת מה שהשר רוזן בקש למסור כי
אנחנו מוכרחים לגמור, מתוך נימוקים מיוחדים, את עבוד החוק
מהר מאד, הוא היה מעדיף שנגמור אותו ב-15 לדצמבר עד מעל
ל-20 לדצמבר, כי ה-1 לינואר הוא התאריך האחרון, ואחריו
יכולה התרומה הזו להיעלם מאתנו כתרומה, ולעבור כתרומה לדברים
דומים בהולנד או במקום אחר. עלינו לכן להצטמצם, ולדעת איך
להצטמצם, כדי להוציא מצד אחד דבר שיהיה מחאים למטרתו ולכוונת
המחוקקים, ומצד שני יהיה גם יעיל ויבטיח את ניהול העניינים
לפי רוחם.

פרופ' קציר:
אנחנו נכנסים לבעיה אשר אליבא דאמת
חורגת מתחום המקצועיות שלי - לשם מה
דרוש חוק אם מקימים מרכז כזה. אליבא דאמת הגורם האמיתי העומד
מאחרי החוק הוא בקשתו של התורם, שאיננו עוד בחיים, שיהיה מאחרי
זה חוק. אני מוכן למסור מה היתה כוונתו, אם כי אינני בטוח כי
הדבר היה כל כך חשוב.

התורם הבין שמוסד כזה אפשר בקלות
להורידו מהדרך. עלולים להכנס גורמים מפלגתיים, ועלול אפילו
להשתלט זרם אידיאולוגי על המוסד. עלול מישהו לנצל אותו לשאיפה
אישית, איזה הוגה דעות או מישהו בעל מחשבה עצמית יכול להשתלט
על המוסד הזה ולהפוך אותו במקום כלי ביטוי, מעין השתקפות מקומית
של סנהדרין. במקום מקום לחיפוש דרך ולבטים ומחשבות על בעיות
הארץ ובעיות היהודי בזמננו; זה עלול להסתאב, והוא רצה להגן על
המוסד הזה ולכן בקש את החוק. הוא בקש זאת כדי שהחוק ישמור
על כך שהמוסד הזה יהיה בצורה זו או אחרת תחת שפוטת של הכנסת,
בלי התערבות ישירה, אבל שלא יתנו לו למוסד הזה להפך למוסד
חד-צדדי וצר מדי. זו היתה כוונתו.

יותר מזה אולי עוד דבר אחד. היה ברור
מלכתחילה שמוסד כזה יפיץ את תוצאות מחשבותיו בלי שהן תהיינה
מוסכמות. אין זה מוסד המצביע או מגיע להחלטה אחת ומפרסם אותה,
אלא להיפך, הוא צריך לפרסם את ההצעות השונות.

עוד דבר שאני רואה כחשוב מאד.
היתה מחשבה שכדי להביא את ישובה של ישראל לרמה רוחנית יותר גבוהה,
המוסד הזה יעשה "ירחי כלה" מדי פעם בפעם. הישגי ההגות
המודרנית, הישגי המדע העמוק בעלי תכן אנושי, הישגי הפילוסופיה
והאמנות אשר עברו את מבחן הדיונים, יובאו לכלל הישוב ברמה שלא
חרשה לזה להפוך לפופולריזציה, אלא בדרך של ויכוח שיעזור להעלות

פרופ' קציר: הניבו הרוחני של ישראל. כוונת התורם היתה שהחוק יגן ולא יתן למוסד הזה להסתאב. אם החוק יצליח לעמוד בזה או לא, אינני יודע.

מר הנגבי: ברורה המחשבה העקרית של המנוח, אבל ברצוני להוסיף עוד שתי נקודות. נקודה אחת שבאה לידי ביטוי בחוק עצמו, בסעיף 6 - פטור ממסים - שאי אפשר להשיגו בלי חוק. אין לזה כל קשר עם רצונו האישי של שר האוצר, ויהיה הוא הטוב ביותר, אסור לו לותר על המיסים כאשר החוק מחייב לגבות.

שנית, נניח שהמוסד הזה ירכוש אנ יחזור מקרקעין. בדרך כלל מוסדות מדע אינם פטורים, עליהם לשלם אגרה. מוסד זה באשור החוק לא ישלם את ה-4%, ושר המשפטים איננו רשאי כיום, בלי חוק, לפטור מאגרות. מזה פטורה המדינה, רשות הפיתוח, קרן-הקימת, קרן-היסוד והמוסד הלאומי. במקרה זה המדינה איננה רוצה להתעשר מהעסקות שתיעשה על ידי המוסד הזה. המוסד ודאי ירכוש קרקעות, חהיינה ודאי יוצאות מיוחדות שירצו לפטור אותן ממס, או מוצרים שיירכשו על ידה אותן יפטרו ממס קניות וכו'. המדינה, איפוא, על ידי החוק הזה רוצה לאפשר את ההקלות האלו.

אינני יודע את המצב בארצות-הברית, אבל רוב המוסדות מסוג זה פועלים בארצות העולם על-פי חוקים. גם האקדמיות הכלליות, למשל ה"רויאל-סוסייטי" באנגליה יש לה "רויאל-צ'רט" המסדיר את בעיותיה, ויש בקורת צבורית. ה"רויאל-צ'רט" זו שאלה של חקיקה מיוחדת. לנו אין מלך, ואח זה יכולה להניח הכנסת.

היו"ר ש. פרסיץ: מהם הסעיפים של ה"רויאל-צ'רט"?

מר הנגבי: אינני יכול לומר כרגע, אבל אפשר למצא את החומר ולהכין את הדבר הזה.

היו"ר ש. פרסיץ: אנחנו רואים לפנינו שתי נקודות. הנקודה עליה דבר פרופ' קציר היא הרבה יותר טובה ומסובכת ואיננה מוגנת בתוך החוק הזה, כי על הנהלת המוסד בכלל לא נאמר פה דבר וחצי דבר, ונשאר לחקנות דבר שאיננו רצוי לגבי ענין כזה, וגם לא בקשר עם רצון התורם. דבר זה דורש תיקון. אילו הדבר הזה לא היה קיים, ואנחנו היינו צריכים רק לתת פטור מהמס, אולי אפשרי היה להסדיר זאת בצורה אחרת. לי נראה שאנחנו פה נצטרך אולי לעיין אם יש חוקים דומים לדבר הזה כדי לדעת איך נוכל להחאים.

ר. צברי: ראש הממשלה ממונה על זה.

היו"ר ש. פרסיץ: גם על זה דברנו, מדוע ראש הממשלה ולא שר החינוך צריך להיות ממונה על זה. שר החנוך הוא המסגרת המוסחת ואחראית לעניני תרבות ומדע במדינה.

פרופ' קציר: בסעיף 2. שר החינוך הציע להפוך את הנוסח בצורה זו. "מטרת המרכז היא לגלם בערכים אנושיים את הישגי החקלאות, המחקר, המדע והאמנות. לשמש שדה מיפגש בין אנשי הרוח, המחקר, המדע וכו'."

היו"ר ש. פרסיץ: על הנהלת המרכז הזה לא נאמר פה מאומה. לא נאמר גם דבר על החפש עליו דברת.

פרופ' קציר: בנדון זה השר וגם התורם הסתפקו בהגדרה זו.

ש. כפריה:

האם כל ההצעה הזו עובדה בהסכם עם התורם?

פרופ' קציר:

מה שכתוב כאן עבר את הסכמת התורם.

י. קלבנוב:

אינני חושב שישנה חשיבות גדולה לגבי סעיף 2. אם נחיל אותו מהפסוק הראשון או השני. זו שאלה של טעם יותר מאשר שאלה של חכך. עיקר הדבר הוא כי הדעה : זה מובא בצורת חוק לכנסת מפני שזוהי הושות היחידה במדינה אשר יכולה לבקר אחר כך את הפעולות, ולהביע את דעת הצבור ואת דעת העם לגבי הפעולות האלו. לו זה היה נשאר בצורה של מוסד פרטי, אז אין לדעת הקהל בעצם כל השפעה ישירה. אני חושב שהתורם התכוון לכך כשהוא דרש שזה יהיה בצורת חוק, כי הכנסת תהיה מקום שבו אפשר יהיה להשמיע דעות על הפעולות של המוסד הזה. זוהי בעצם הכוונה של צ'רטרס וחוקים דומים שעל בסיסם נוסדו מוסדות כאלה במקומות אחרים, וכך זה צריך להיות גם אצלנו. ואם כך הדבר, אם הכנסת מקבלת חוק בקשר עם דבר זה, עליה לקבל אפשרות, באיזו צורה שהיא, להביע מפעם לפעם את דעתה על מבנה המוסד הזה ועל דרכי פעולתו. אין זה אומר להתערב בחיים הפנימיים של המוסד הזה או בכוונתו המדעי או האידיאולוגי, כי אם בחלק הארגוני והמעשי שלו.

לפיכך דומני קודם כל כי ישנם פה שני סעיפים אשר כאילו מתנגשים אחד לשני. בסעיף 4 כתוב - "מבנה המרכז, אופן הרכבתם של גופיו וכו'" ייקבעו בתקנות באישור הממשלה". בסעיף 7 כתוב - "ראש הממשלה ממונה על בצוע חוק זה והוא רשאי להתקין תקנות לבצועו". מהם שני מיני התקנות האלה? אם בדרך כלל נתן לשר להתקין תקנות לפי התחיקה שלנו, הוא איננו זקוק לאישור הממשלה. מדוע פה שני מיני תקנות? מצד אחד, ראש הממשלה, מצד שני, באשור הממשלה. שאלתי זו מופנית למנסח החוק הזה.

ברגע זה אינני מציע כל הצעה מיוחדת, אך לדעתי בסעיף 4 צריך היה לצרף - "גם באשור או בידיעה או בהתייעצות עם איזה שהוא גוף של הכנסת עצמה", כדי שלכנסת אחר-כך תהיה באמת האפשרות באיזו צורה שהיא להשפיע, לא על הכוון, אלא על המבנה ועל פעולתו של המוסד הזה.

ר. צברי:

נאמר לנו שבעצם, מטרתו של החוק היא שתהיה אפשרות של בקורת.

פרופ' קציר:

אני אמרתי, שמירת הגוף כגוף צבורי.

ר. צברי:

ח"כ קלבנוב אמר בקורת. בקשר לכך יש לי שאלה. אינני חושבת שאנחנו, אנשי הכנסת, הננו מוסמכים לבקורת הזו. אינני חושבת שיש מאתנו אשר מסוגלים לבקר ברמה כזו. לא מחוץ כך שאני חושבת כי אנשינו אינם יכולים לחשוב, אלא שזוהי רמה לגמרי שונה, עליגה. עיקר תפקידי הכנסת הם המעסק במדינה ובצוע חוקים. כאן מדובר במשהו יותר רוחני, דבר אשר איננו כלל בתחום שלנו. אזי האם באמת אנחנו יכולים לעשות דבר כזה? אני חושבת שלא. מכאן יכולה לבא השאלה, איפה תהיה השמירה על הגוף כגוף צבורי, או אם תהיה הסתאבות מי כאן יעמוד בפרץ. אם השמירה היא על כך שזה יהיה גוף צבורי, אין זה קשור עם הסתאבות. בתוך המוסד, כי בלאו הכי אנשים רגילים, אפילו בקיאים ויודעים, אינם יכולים לחדור לכלל זה. כל השאלה כאן היא עדינה ביותר, נאני רוצה לדעת אתדעתו של הפרופ' קציר, מה במחשבתכם, כשד פה תהיה הבקורת ומי יעשה אותה?

פרופ' קציר: יש שורה שלמה של מוסדות צבוריים מסוג זה. יש הרבה אוניברסיטאות שיש להן צ'רטרים, וזה אומר שזהו גוף צבורי. ומה הכוונה. ברור שלא יושבים בפרלמנטים של מדינות שונות ומתדיינים כיצד ללמד פיסיקה או פילוסופיה, אבל ההגנה נתנת על ידי הצבור, וישנה שמירה בפני כל מיני כוחות שעלולים לטעות.

הוא הדין באקדמיות שיש להן צ'רטרים. האקדמיות עוסקות בעניינים שיש להם אינפרט ישיר על המדינה, והן נשמרות ברוב הארצות התרבותיות. הכוונה שלא יחדרו ולא יסכסכו, כדי לשמור על טהרת הצבוריות.

היו"ר ש. פרסיץ: ומה זה אומר?

פרופ' קציר: אם קורה משהו יש גיבוי של המדינה, ולא התערבות. המדינה משמשת אסמכתא ולא מפקח. אין פרוש הדבר שהאקדמיה מוסרת דו"ח שנתי על מה שנעשה בה, אלא המדינה נותנת תקציב, ומביאה אליה בעיות מדיניות, שומרת שהחוק של האקדמיות יישמר, שהחברות בתוכן תיעשה לפי החוקים והתקנות, אבל אין זה אומר שבישיבות כנסת יישבו ויעסקו בבעיות הרוחניות, כשם שלא עושים זאת לגבי האוניברסיטאות.

היו"ר ש. פרסיץ: אני חפצה לשאול, האם אני צריכה להבין את דברי ח"כ קלבנוב, שלכנסת תהיה איזו השפעה שהיא על הרכב הנהלת המרכז הזה? או אין יאורגן המרכז כדי שלא תהיה בבנינו שום עדיפות מפלגתית, כי אם משפיעים או גורמים אחרים לגמרי יביאו לידי מינוי ההנהלה הזו, מי ימנה אותה? דברים אלה אינם ברורים. אני שהייתי דוגלת בחופש הגמור של המוסדות האלו, הייתי מוציאה כל השפעה מהכנסת לגבי הענין הזה, כי הכנסת היא גוף מפלגתי לחלוטין, ואינני יודעת מדוע היא צריכה להשפיע. אם כדי רק להבטיח את ענין הארנונות והדבר הפיסקאלי הזה, אפשר להסתפק בסעיף אחד. אם החורם עמד על כך שהוא חפץ להבטיח את החופש הגמור אז אסור לנסח את הדברים כך, אלא צריך להיות סעיף מיוחד וברור שהמוסד הזה הוא חופשי לגמרי מכל השפעה מפלגתית.

ש. כפרית: אני קודם כל רוצה להודות מקרב ליבי לפרופ' קציר על שהוא הואיל לבוא אלינו ולתת הסברה כל כך יסודית ורחבה לחוק אשר למראית עין, גם כאשר הוגש לכנסת, לא היה באותו ההיקף ולאוחז מסרות. היינו עדים לויכוח, וגם הוא לא היה כל כך יסודי כדי שנוכל ללמוד משהו, ועל כן אני מודה על ההסבר האמיתי. עלינו לדון על החוק הזה לאור ההסבר שניתן לנו. לא לראות את המילים הכתובות כאן כמסגרת אשר תסב, כי אם לראות שכאן באמת ישנה מגמה אחרת לגמרי, אשר התבטאה בדבריה של היו"ר, מתן חופש מקסימלי, ללא הגבלה על ידי בקורת כלשהי, ללא קביעה מראש מי ומי, ועל ידי מי יחמנו, כי אם לתת את האימון המלא לאותם האנשים אשר יזמו את הרעיון הזה.

היו"ר ש. פרסיץ: כוונתך למשפח ון-ליר?

ש. כפרית: לא, אלא לאנשי המדע בישראל. שאלתי קודם אם החוק הכתוב נקבע בהתייעצות עם האדם אשר יזם את הענין הזה, נאמר לי שכן. הייתי אומרת, אל נתן את דעתנו לפרטים. לכנסת יש אפשרויות רבות של בקורת, וח"כ קלבנוב יודע את זאת. אנחנו פה איננו חייבים, משום הערתה של היו"ר, כי הכנסת היא גוף המייצג מפלגות בישראל, לבקר את המוסד הזה שנקבע מלכתחילה במטרה שכל מגמתו היא א-מפלגתית. אני אומרת שנקבל את החוק ללא הכנסת סעיפים חדשים על חופש בקורת.

היו"ר ש. פרסיץ: להיפך. אני חפצה להבטיח חופש מקסימלי למרכז. ח"כ קליבנוב

גם אחרת.

ש. כפרית:

לגבי חופש מחשבה ופעולה אנחנו צריכים להיות כולנו בדעה זו, לא להגביל. אם יש צורך להכניס זאת בחוק, נשמע את פרופ' קציר, הוא עוד יאמר את דעתו. אני מקבלת את ההצעה אשר הובעה בראשית הישיבה, שיש לעיין בצ'רטרים של מדינות אחרות ונלמד מהם, כי אין אנחנו סוללים ואשונים של הדרך. אני לכך חושבת שהסמכות על בצוע חוק זה לא צריך להיות בידי שר החינוך, אלא בידי ראש הממשלה. נשאל כאן מדוע דוק ראש הממשלה ולא שר החינוך. העניין הזה חורג לדעתי מהמסגרת של שר החינוך, הוא הרבה יותר רחב, הוא מקיף את כל המדע והמחשבה העיונית. אני חושבת שזה לא יכול להצטמצם, ואנחנו על ידי זה מצמצמים. בעניין זה צריכה להיות סמכות בידי ראש הממשלה אשר עינו פקוחה על כל המדינה ועל כל צרכיה.

י. סמילנסקי:

למעשה בחוק זה הסעיף המרכזי, לדעתי, הוא סעיף 2, והוא נראה הסעיף המסורבל והמעורפל ביותר. הוא איננו קולע למטרה. אומרים פה הרבה דברים, ולמעשה לא אמו. ניסוח בהיר של סעיף 2, במידה שיכול להיות ניסוח כזה, הוא הדבר המרכזי ובו יהיה הפתרון לכל השאלה הזו שאנחנו מתחבטים סביבה. מתוך כך הייתי מציע להשקיע מחשבה בעניין של סעיף 2, ואולי לפזק אותו לכמה פסקות משנה כדי שיבליטו בכך את המבנה של הכוונה והמטרה. שאלה זו היא רצינית ביותר, יכול להווצר מצב מיוחד שמישהו מסויים יתפוס את המוסד, ועל כן האם לא יותר בריא שהוא יהיה מוסד פרטי?

פרופ' קציר:

המוסדות הגדולים של התרבות הם צבוריים.

י. סמילנסקי:

פרטי מבחינה זו שהוא גוף שאיננו תלוי בהחלטות.

פרופ' קציר:

אחה מתכוון, איפוא, צבורי בלתי תלוי?

י. סמילנסקי:

לפי הרגשתי הממשלה כאן תשמע רק צבת ראשונה. יש לנו דוגמת חוק די אומלל של המועצה להשכלה עליונה. על כל פנים שם יש דבר כזה - "כל השנים ושנים מספר". אילו היה המוסד הזה קיים כבר, ויש לו גוף, ויש לו חברים היכולים לטפל בחבריו או בקבלת חבריו, הדבר היה שונה. השאלה כיום היא של צבת ראשונה שלאחריה יכולים להיות מסתלקים אלה שעשו את המלאכה, ומשאירים את היצירה הזו לגדול ולהתקיים בכוחות עצמה.

השאלה היא איך לעבור את השלב הראשון, להקים את המנגנון, ואחר כך, אחרי שזה יהיה קיים, שהפיגום המקיים אותו יוסר וישאר הדבר הזה בפעולת עצמו. זוהי הבעיה החוקית החשובה עליה אנו צריכים לתת את דעתנו איך לנסחה. שבונה הבניין לאחר שהקימו מסתלק, ונותן למפעל לשוט בעצמו.

שני הקשיים לכן בחוק הזה יהיו, בנקודות הבאות: ניסוח בהיר של עניין לא כל כך קל בסעיף 2, ויחס השלטונות או נציגי הצבור הפוליטיים לגוף הזה שהוא איננו פוליטי, ואני מתאר לי בצורה כזו שאחרי שהם מיילדים אותו הם מסתלקים.

ר. הקטין:

שמענו כאן בהוצאתו הנפלאה של פרופ' קציר הסבר יפה ביחס למקורות המוסד הזה, אבל החוק לא כל כך משקף את המטרות האלו. הוא נעשה בחפזון, וללא תאום עם אותם הגורמים אשר יזמו את המוסד הזה, לפיכך הייתי מציעה לחקן את הדבר, וחוץ כדי תיקון להבטיח את הנקודות הבאות: עניין הרכב ההנהלה אשר בו תשקף אותה המגמה עליה דובר כאן, ללא תלות בממשלה. יחד עם זאת ביטוי לכל המגמות שישנן בצ'בוריות שלנו. משום כך לא ברור מדוע על בצוע החוק צריך להיות ממונה ראש הממשלה ומדוע הממשלה צריכה לחקין תקנות החוק מלא סתירות. אני מציעה שמשרד המשפטים יעסוק בזה בזמן הקצר ביותר.

י. קלבנוב:

אני אולי לא התבטאתי נכון בקשר עם מה שרציתי להגיד, וברצוני לחזור ולומר כי אם הכנסת מקבלת חוק שהוא, היא איננה יכולה לגבי הנושא להוציא זאת אחר כך מידיה ולומר, תעשו כפי שאתם רוצים. אין כל ספק בכך שהמוסד הזה צריך להיות בלתי תלוי במובן האידיאולוגי, המדעי, אפילו במובן העבודה הפנימית, ואז אחת מהשתיים. אם מיסדים אותו בתור מוסד פרטי, אזי אין כל מניעה לדבר, אבל אם רוצים לייסד אותו באשור הכנסת, באמצעות חוק שנתקבל על ידי הכנסת, אז הכנסת נושאת באחריות ידועה כלפי מה שהיא יצרה על ידי החוק הזה. המוסד הזה באופן כזה נוצר על ידי הכנסת, הוא נוסד בכח החוק שהכנסת תקבל, ואז הכנסת צריכה גם להבטיח מה יהיה אחר כך. לפי מה שנוסח בהצעת החוק הכל נמסר לדאש הממשלה. אינני חושב שזה מספיק. ישנו לפנינו הענין של המועצה להשכלה גבוהה אשר גם כן נוצרת על ידי חוק, אבל קבעו בשבילה איזו שהיא צורה אוגונית, איך היא תפעל ומי ימנה אותה, מי יאשר אותה, ואיך היא תרחיב אחר כך את גבולותיה. וכאן, בהצעת חוק זו אינני רואה כל הצעה ממשית וריאלית, אז מה התועלת ומה הענין של הכנסת לקבל חוק כזה?

אני מציע באופן ממשי להזמין לישיבה הבאה גם את שר המשפטים בחור נציג הממשלה, כי הוא הביא את הצעת החוק הזה בשם הממשלה, ונשמע כיצד הוא מתאר לעצמו את הדבר הזה, אם הצעת החוק בצורתה הנוכחית מספיקה לדעתו, מדוע מדובר פה על ראש הממשלה ולא על שר החינוך כפי ששאלו? דבר שהוא לדעתי הרבה יותר לפי רצון התורם מאשר לפי רצון הממשלה עצמה,

היו"ר ש. פרסיץ:

אני חפצה להציע הצעה מעשית. רצון התורם מתיחס לתקופה בה אנחנו חיים. החוקים שאנחנו מקבלים הם עוברים את תקופת החיים של בשר ודם. זמנם ממושך הרבה יותר, ולכן עלינו גם בסעיפים אלה, לא רק להתחשב בדעת התורם אשר בעצם לו לא איכפת במיוחד, אלא בהתפתחות הענינים ובמציאות המיוחדת של מדינתנו. אבל לעצם הדבר, בשבילנו אשר מבינים גם את רצון התורם, וגם מודים בהכרת הברורה שאין להקים גוף שיהיה באיזה אופן שהוא משועבד לגוף מפלגתי כמו הכנסת, ויודעים גם שמטרותיו של המוסד חייבות להיות מוגדרות וברורות עד כמה שדברים אלה נתנים, אין לנו כי אם לנסח כמה סעיפים בצורה אחת, בלי להפוך את הענין הזה לנושא חדש. אני לכך חפצה להציע הצעה ממשית - לבחור ועדה קטנה ומצומצמת, יחד עם פרופ' קציר וב"כ משרד המשפטים, שתדון בהצעה ותביא בפני הועדה את הצעתה המעובדת. אני חושבת שדבר זה יתן לנו את האפשרות לקיים בשבוע הבא ועדה שתאפשר ויכוח שיקדם את הדברים.

י. קלבנוב:

אני מציע לשמוע את שר המשפטים.

היו"ר ש. פרסיץ:

שר המשפטים אמר כי הוא מקבל כל דבר בלבד שנגדיר את הדברים. הוא איננו רואה את ההצעה הזו כהצעת "קופי-רייטד". יושב אתנו מר הנגבי והוא יכול להגיד כל מה שאפשר לומר בענין זה. הוא אמר כבר בין דבריו כי בשבילם החוק נחוץ כדי לשחרר את המוסד הזה מאגרות וכו'.

מר הנגבי:

זוהי אחת הסיבות. אמרתי גם שיש לקיים את החוק כי זה המותנה בצוואה והוא גם הנוהג באוצרות אחרות על מנת להבטיח שזה יהיה מוסד צבורי. אחרת התורם יכול היה לרשום זאת כחברה, לתת לה כסף, ולתת לזה להתנהל. הוא רצה שזה יהיה גוף צבורי, פומבי. ישנם דברים

מר הנגבי: שבכדי להקים מוכרז להיות מראש קבוע בחוק מי מקים, ואיך מקימים. במקרה זה נקבע שאת התקנות תקבע הממשלה, או שיוחלט אולי כי זה יאושר על ידי ועדת החינוך והתרבות של הכנסת. מוכרז להיות איזה שהוא גוף ושמי שיקבע את זה. הדבר הזה לא יקום מעצמו. זוהי ההנחה.

מר שריד: אני מביין מתוך הצעת החוק כי התקנות הראשונות הן אשור הממשלה.

מהן התקנות הבאות?

מר הנגבי: בדרך כלל השר הממונה, ומוכרז להיות שר ממונה, הוא עושה את התקנות. אבל יש לפעמים שהתקנות הן חשובות עד כדי כך שהן חורגות מתחום התקנות היום יומיות ונמסרות לרשות מוסמכת אחרת. כאשר למשל מתעוררת שאלה בקשר לרישום איזו שהיא חברה או עסקא, זאת השר בעצמו מתקין. בוועדת העבודה למשל, קורה לעתים קרובות כי תקנות שהן נכנסות לתחום חקיקה, אבל לא בהיקף כזה שהכנסת כולה צריכה להתעסק בזה, אז הכנסת מעבירה את התקנות לגוף נוסף אחר כדי לבדוק זאת. כאן אין ההצעה לשתף את ועדת הכנסת או למסור זאת לשפוטו של שר, אלא הממשלה כולה תאשר את התקנות הזה.

פכופ' קציר: ברצוני לומר משהו על תולדות החוק

כפי שהוגש בפניכם. חוק זה לא יצא מהיוזמים בצורתו הכתובה הנוכחית. אזכיר אולי שבאשית הדיונים, עוד בדצמבר 1955, החליטה הממשלה להקים את המוסד הזה, אלא שהממשלה החליטה על תקנות, וכללה את האקדמיה ואת המרכז יחד, ואיש לא טרח להעמיק בעניין. לפני כשנה וחצי, פנו היוזמים למר כהן ובקשו לדעת מהי הפרוצדורה כדי לבצע את רצון התורם, ואז משרד המשפטים שלח אנשים אל היוזמים, ונסחו את מה שנסחו. ברור כי האקדמיה יש לה מטרה הרבה יותר טכנית, ואילו המרכז הזה הוא גוף שהשמירה על אי-תלותו יותר חשובה, כי הבעיה היא לשמור על נחלת רוחנית טהורה. מכל מקום, אלה שכתבו, אנשי משרד המשפטים, לא כל כך הבחינו בין המטרות האקדמיה והמרכז, ופה כתוב הכל יחד. והיות ואלה אשר נסחו, לא היה ברור להם העניין עד תומו, גם הסעיפים האחרים אינם מוסברים דיים.

אין ספק שהיו"ר נסחה בבהירות נכונה שהכוונה של המרכז להיות בבת אחת צבורי ובלתי תלוי. חופשי ופתוח כאחד. אינני איש חוק ואינני יודע כיצד יש לנסח את הדברים, אבל זוהי הכוונה. הדברים האחרים כגון פטור ממסים וכו' אמנם דברים חשובים, אבל הם משניים לגבי המטרה הנכבדה לקיים גוף שיוכל להשפיע על רוחו של הישוב דוקא בגלל אי-תלותו. דומני לכן כי פרודוקטיבי ביותר יהיה שתמנה ועדה מצומצמת בת 2-3 אנשים, בצרף אנשי משפט, שינסחו את הדברים שנאמרו כאן בצורת חוק, ואז בשבוע הבא נוכל להביאם לדיון. סכום הכסף שמשפ' ון-ליר השקיעה לחלק הפיסי, היינו לבנינים ולקיומו של המרכז, הוא 1 מיליון וחצי דולאר. הכסף מונה בידי "אגוד מענק" בשויץ. אין אנשים אלה חברי משפחת ון-ליר או מקורבים להם, אך הכסף נמסר להם עם התנאי כי כאשר ענין האקדמיה יאושר, וענין המרכז יאושר, הכסף יועבר במישרין, באופן אוטומטי, לארץ. מסכום זה הוקדשו 800 אלף דולאר להקמת בנינים, ו-700 אלף דולאר להחזקתו של המרכז.

האקדמיה היא גוף קרוב לממשלה וצריכה לקבל תקציב ממשלתי, כן היא תעמוד בקשר עם יהודים בכל העולם, באמצעות השגרירות השונות שלנו. אשר למרכז, לא יתכן שהוא יקבל כסף מהממשלה. לא יתכן מאידך, שהאקדמיה תקבל כסף ממשפחת ון-ליר, כי אסור לה איסור חמור לקבל כסף מגוף פרטי. האקדמיה היא גוף לאומי שיועמד לשרות לאומי ישיר, ואילו המרכז, להיפך, הוא יקבל את כספו ממקורות פרטיים. ההנחה הייתה ש-700 אלף דולאר יספיקו לשלש שנים. משפחה זו חושבת שבמשך 3 השנים האלו, הדבר הזה ייבחן אם

פרופ' קציר: יוחה כסף. הכספים שנדרשים
פה אינם גדולים. אין זו
שאלה של החזקת מעבדות ומפעלים, אלא סכומים לא גדולים
בעד החזקת אנשים שיעבדו בזה במישרין, עבור כינוסים
בינלאומיים, ועבור פוסומים וכל הקשור בזה. משפחת
וץ-ליר מאמינה שלאחר שלש שנים, אם זה יראה את
חיוניותו, הם ימצאו את הכספים בשביל המרכז. התורם
נתן את הכסף כבר בשנת 1955, אבל הדבר נמשך עד שעבר
את כל האינסטנציות הדרושות. לפני מותו כתב התורם
שהכסף יכנס לארץ בסוף 1958. התאריך עד אז עלינו
להחליט הוא, 15 לדצמבר, ואם אמנם נחליט עד אז הכסף
יבוא לארץ בסוף השנה הזו.

לאור ההגבלה בזמן, נראית
לי מאד הצעתה של היו"ר פרסיץ שתבחר ועדה מצומצמת
אשר בהשתתפותם של אנשי חוק תנסח את ההצעה ותביאנה
לוועדה לאשור.

נתקבלה ההצעה לבחור בוועדה

מצומצמת.

נבחרו: היו"ר ש. פרסיץ,
י. סמילנסקי, פרופ' קציר, ד"ר אבידור, מר הנגבי.

הישיבה ננעלה בשעה 13.00